

MLADOST PISCA

Teoretičari univerzitetiskih katedri već davno su usvojili princip koji je postao klična njihovog tumačenja književnog stvaranja: pisac je kreator sa određenim razvojnim putem u toku koga talenat postepeno obogaćuje znanjem i iskustvom i, proporcionalno ovim zavisnim delovima filozofske jednadžine, odrážava taj proces u svom opusu, što sumirano predstavlja jednu usponsku krivulju. Tako je stvoren aksiom o pravolinijskom razvoju, identičan odgovarajućem biološkom aksiomu. Niko, naravno, ne razmišlja o mogućnosti da je ova komparacija napravljena prema jednoj „činjenici“ koja je ustvari privid. Razvoj je teoriju kontinuiranog razvoja već davno stavila ad acta, ali pošto profesor književnosti poseduje urođenu averziju prema poslu koji obavlja njegov kolega u medijumu hemiske ili fizičke laboratorije, za njega su revizije prirodnih zakona neakve površinske promene ispod kojih ostaje stabilan temelj njegove srušene teorije kontinuiteta u linearnom protičućem vremenu.

Kataklizmatična pomeranja poslednjih pedeset godina u svetu umetnosti nisu nimalo narušila konfiguraciju njegove projekcije istorije književnosti. Ona je i dalje za njega bila statično-majestična panorama, muzej voštanih figura koji se postepeno i oprezno popunjavao novim prisutnicima tek kadu su ovi definitivno, i to post mortem, pretegli na estetskim terazijama petrićiravnosti se u neki statističarskovrednosni pozitivizam. Tada bi svaki od novopristiglih dobio svoj kontinuitet, biografski, bibliografski, udžbenički i anegdotski.

Taj i takav prošao i sadašnjovremenski profesor imao bi česte i ne male glavobolje. Neki besmrtnici bi se pokazali suviše individualni, neprilkladni za tu čudotvornu shemu, neku vrstu književne nepodagačke tincture valerienae koja pati od svih minusa što karakteriziraju univerzalna rešenja i sredstva. Tada su izmišljeni „razlozi“. Ako je, naprimet, posle dobrog dela sledilo loše, objašnjavano je to krizom, indispozicijom ili opadanjem nivoa pod uticajem slabljenja biološke potencije (Atrophia cerebri senilis). Ako je posle trenutnog bljeska kreativne snage sledilo doživotno stvaralačko sivilo, pronađene su „nove preokupacije“ koje su takvog autora mobilisale u „drugom smeru“.

Univerzitetiski imperatori paneti su bez čije kontrole i upliava od gajali naslednike; izbor, proces osposobljavanja i formiranja mladog kadra bili su isključivo njihov domen, pa je sasvim razumljivo da je katedra postala pojam po sebi, nešto iznad čoveka koji je koristi za prenošenje znanja i neznanja na studente. Potencijalni intelektualci postajali bi žrtve insancije žedji za titulama. Osećanje sigurnosti koje asistent dobije kada se okruži prisustvom mrtvih veličina pretvara ga postepeno u kritičara u kritičara, on kopa između da se penje. Sa intuicijom se rastao još onog trenutka kada je prvi put osetio strah od neizvesnosti tragajahu po neprovernom savremenom materijalu i ta fosilja zacija uma progredira na relaciji asistent — docent — profesor, tako da na zadnjoj stanici ove intelektualne saobraćajnice možemo samo da rezimiramo posledice ove, za nas tipične, naučničke karijere u kojoj opsesija katedre ugušuje i poslednji atom stvaralačke energije: usvojeni aksiomi, bez provere, bez revizije, prenose se s generacije na generaciju, pisaci posle kabinetske fakultetske obrade liče na galeriju bezličnih bližanaca i tako veličanstvena zgrada obmane raste, iako bi je već davno trebalo prezidati.

Kada bi književno — istorijski instituti bili jedina žarišta ove paralize, ove barijere koja svojom impotencijom duha, svojom otuslavljenom kreativnosti uvek nanovo i nanovo pokušava da zaustavi pret hodnicu ljudske svesti, bila bi to pojava koju bi lako bilo ukloniti baš zbog njene vidljive omedjenosti. Ono što je čini opasnom o teško iskorenjivom je upravo njena metastatičnost, njena ogromna sposobnost infiltracije u sve vidove kulturnih aktivnosti. Pretežni deo našeg intelektualnog kadra stvaraju fakulteti, ali projekcija sveta jednog čoveka dobija svoje bazične konture još u apsorbovanim elementima prvih školskih saznanja, pa se vinovnici jedne eruditivne deformacije nalaze već na prvoj stepenici obrazovne strukture, dakle u osnovnim školama. Medjutim, pošto te primarne popunitelje moždanog korteksa stvaraju i fakulteti i više škole, krug se zatvara i samo bi jedan opšti revizijski zahvat svih instanci za konzumaciju znanja mogao da pomogne. Pleriram za takvu jednu akciju jer su u tom circulus viciosus korreni svih ustaljenih principa i kriterijuma koji otežavaju i usporavaju širenje preuskih horizonsa te većine naših kulturnih stvaralaca. Ovi zbog takvog katedarskog osiguranja od nepredvidjenih neprijatnih posledica, (što je neoprstivo kukavičluk u kulturi!) sputavaju talente za čiji su razmah potrebni maksimalno široki rasponi, omogućavajući istovremeno jednom literarnom analafabetizmu da bezbrzično egzistira i u budžuje neinformisane u svoju mesijansku ulogu.

Nikad bolje klime za cvetanje teorije kontinuiranog usponskog puta i za zanatliško shvatanje umetnosti. Sve teškoće na koje nailazimo, svi otpori — sante kromanjonskog shvatanja književnosti, sa kojima se ledolomac socijalističke sveti boril već trideset godina, posledica su ovakve situacije u našoj kulturi. I mada se niz vodećih duhova naše napredne misli decenijama totalno angažovao na demaskiranju fakultetskih i vana-fakultetskih književnih vatrogasaca, sekaoo koreenje kosovsko, rustikalno, mandolinenšpilersko i iznova i iznova zatalasavao taj pet stogodišnji pax primitivna, vrlo je mnogo estetičara i danas koji se umeju tačno deklarirati, ali ne i otkriti disonance ispod glazure verbalnih harmonija.

A zar je tako teško naučiti tehniku iznalaženja zajedničkog sadržajeta u kulturi?

I kako se boriti protiv korozije u tikvu umetnosti ako je ne umeemo na vreme otkriti?

Borili se protiv trulih aksioma znači oglašiti neke ukorenjene stavove za obmanu prevaziđenu epohom. Ako ne postoji linearno vreme vreme nezavisno od svoje materijalne sadržine, i ako se intelekt razvija po sistemu akumulacije i preskoka onda je i linearni kontinuirani razvoj u svim svojim vremenski raznolik ograničenim poljavama arhaična literarno-istoriska besmislica.

Interesantno je da nikko ne odopirava ovoj istinu kada je u pitanju razvoj čitavih formacija kulture obeleženih tammim i svetlim istorijskim epohama. Hijatus između visokog kulturnog Eeipta i zrela Antike kumulativna je faza kulture. Antička je preskok na viši nivo, ulazak u novu orbitu svesti. Rani srednji vek je kumulativno formiranje evropskog vidnog polja. Renesansno je sledeća osvoinena orbita. Istraživački pohodi, otkrićvanje zakona materijalnog sveta, protestantskim, pobune, ekonomski potresi sve je to uslovilo erup tivni otečento itd.

Ako je tako, zašto slepo nastavljamo da se igramo nepostojećeg kontinuiteta u pojedinačnom odnosu prema piscima? Da li smo zato što ga je izmislio neki sistematični mozak da bi kulturno nasledje lakše uklopilo u pogodne sheme?

Rešiti definitivno problem mladosti umetnika, ustanoviti šta je jedino prihvatljiva mladost u literaturi, znači preventivno obračunati se sa teorijom kontinuiteta. Sličajne podudarnosti u biografijama nekih stvaralaca ne mogu da nadvladaju preobilnu argumentaciju i u sveskim i u nacionalnim dimenzijama.

Da li je Majakovski mladji u svojoj prvoj fazi ili, recimo, u *Razgovoru sa drugom Lenjinom?*

Sartre kreira sve bržim ritmom, postaje sve angažovaniji, sve mladji.

Štajnbek, Farel, Kami, Pratolini i niz drugih pisaca nikada nije pao ispod startne doze antikofonizma. Oštrina njihovih poruka bila je i jeste stub njihovog stvaralaštva.

Šta tek da se kaže za Brehtu, koji je stvorio novi oblik teatra, dan mu sadržinu, proveo ga kroz mnogobrojne faze, modifikujući ga bezbroj puta i sve to, meni se čini, samo zato da bi pronašao naj pogodniji način za scensku transpoziciju ideja sublimiranih u nje govom delu Galileo Galilei.

ili, zapitajmo se zašto je sinteza za Krležinog vizionarskog avangardizma upravu mladalačko-vatrometnij Areté?

Jasno je: mladost pisca je ustvari mladost dela ili neki drugi odraz njegovih trenutnih stavova čiji je pravi izvor stalno evolutivna psihička nadgradnja, a ne intenzivna produkcija androsterona. A linearni kontinuitet je samo pogodno orijentaciona shema za one koji u prošlosti traže i apostrofiraju nacionalistički mit, a ne umetničku istinu.

Okrenimo i drugu stranu medalje: Eliot, Solohov, Kvizimodo, Kludel, Morijak — spomenimo samo nekoliko značajnijih imena — a kod nas Đukić, Kofić, Sremec, Pandurović, Ignjatović, Bra Štan ković, Čopić, Maksimovička, Mihailo Lalić nisu nikada u umetničkom smislu ni bili mladi. Oni nisu probili nijednu barijeru, već su se jedino prema svojoj snazi smestali u raspoloživi prostor. I snuivšni ga srazmerno svom kreativnom potencijalu.

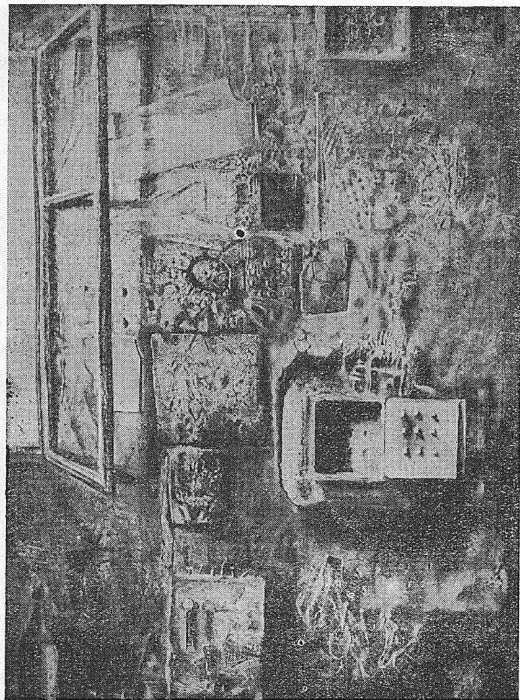
Da ne bude nesporazuma: egzistiranje jednog stvaraooca ili dela iznad granice proseka još uvek ne sadrži u sebi i obavezan kvalifikativan novot. Isto tako postoje pisci kod kojih je teško razvojni kontinuitet identifikovati kao privid. Takav je slučaj za Dostojevskim, Tolstojem, Tomasom Manom, Hemingvejem, Njegošem, Andrićem i drugima čije je stvaralaštvo bilo podložno velikim oscilacijama i neravnomernim smenama sistema stavova. Svaki njihov prodor u novo, svako otkriće nepoznatih delova slike sveta istovremeno je značilo i reviziju njihovog mišljenja u svim kategorijama etičke i estetičke, pa su oni bili mladi samo u natalnom periodu svojih razvojnih faza. Oni koji su njihovu stvaralaštvo videli kao linearnu uspon ski potez, previdljali su interne-dijarne padove i lutanja, videvši ih samo u optimističnim težakama njihovih višestrukih renesansi.

Direktan povod za ovo kratko preotpravranje nasledia za zamerke koje se čine pojedinih kulturnim publikacijama zbog, iako se navodi, malteno isključivog finiteta tih reakcija prema afirmisanim imenima i istovremenog „zapostavljanja“ nekih imaginarnih „mladih pisaca“.

Mladih da, ali pisaca ne, jer ako prihvatimo tu, od pobeđiteljskih vremena do danas blagosilna nu kalendarsistiku, usvojimo li je kao princip svog delovanja, onda smo unapred osudili sebe na jedan takav rezultat, kakav je broj no (i samo brojno!) značajna edicija „Prva zbirka“ ili rano roštena i brzo i na vreme umrla prošlogodišnja vežbanka Književnih novina u splendif isolation's poprečnom otisku da ne bi došlo do zbrčke!

Niko me ne može ubediti da pri hvatanje jedne idejne baze od formiranih umetnika čija je progresivnost evidentna, ne znači istovremeno, za one koji su tu idejnu bazu stvorili, i potvrdu i stimulans za dalju aktivnost u tom pravcu.

Za afirmaciju novih književnih imena stepenasti hijerarhijski kliše je već samom svojom strukturom neodrživ. Mlada generacija kojoj bi takav sistem odgovarao demantovala bi sopstvenu mladost. Ona mora zajedno sa svojim glasilom da izraste iznad patimarnih tekstova decenjaških časopisa kako bi dokazala prednost svoje istine. Nikakve doznice tačke sa revolucionarnomću nema tendencija da se kultura shvati kao večna tribina na kojoj se jedino menjaju govornici.

teonid šejka

zid

Pristalice kulturne hibernacije predjuru za tokzovano osećanje mere. Tvrdi se da je svaka milja napred značila jedan kompleksan napor u koje je nova orbita svetsti osvajan kao tvrdjava opsadom u kojoj je bilo i uzmicanja. Pri znati, medjutim, relativnu i uslovnu korisnost poraza, čak i privremenog konformiziranja ne obavuzuje mas da priznaju i „zlatnoj sredini“ vrednost, podižući kompromiserstvo na pijedestal. Pre hodnice nikad nisu ko-istile treću mogućnost. A o njima je reč. One su jedini legitinmi nosioci atributa mladosti.

Za mene je posebno poglavije predstavljala polarizacija i raslojavanje moje književne generacije. U tom procesu nalazio sam naj ubedljivije potvrde za svoje stajanje. Iako svi uđimo od nekog, mada je dobra literatura konačno se desilo ono neizbežno: jedni su postali imitatori, nasledje je bilo ostalo njihov jedini umetnički sardžaj, a drugi su učili kako se koristi tudja iskustva i ipak ostajev svoj. Za razliku od receptofila oni su prodorni i isključivi, pa će, ako su u pravu, negirati i rođenog učitelja i odrubiti mu estetsku glavu.

Oni su prave i jedine poluge kulture.

Zato, ako apostrofiramo pojam mladosti, favorizujemo onu koja je nama idejno i društveno svojstvena. Ona je jedina mladost sa pravom funkcionalnog prisustva u našoj kulturi. I omogućimo joj da njen vox cosmicu zavibrira sve membrane sluha otupelog od pra poračke mozgologije koja s vreme na na vreme zveckea po stupcima „Savremenika“ i „Književnih novina“.

Mladost može biti samo kvalitete. Ukoliko je ona olaksavajuća okolnost ili paravan ize kosa protivuru mikromentalne vežbanke, ako se nekome žuri, pa je u žurbi zaboravio na meopodnost erudicije i investicije onda ga treba zaustaviti još na ulaznim vratima i omogućiti mu da pronađe sebe na poslu drukčijeg karaktera.

U literaturi se nikome ne može a priori prikaciti rozetla mladosti. Ona se manifestuje ne pretpostav kama, nego onim što je izrečeno. Pa ako pedesetogodišnji autor ne koristi svoje godine kao izgovor za prazninu i zamor, ako su one dokument kreativne zrelosti, onda ga sa isto toliko ubedjenosti nazovimo mladim, sa koliko čemo sigurnosti odbaciti svako poluprimeno vegetiranje na ivicama konzervativističkih publikacija kao nekvantitativno prisustvo pre rane senilnosti.

Ako neko nije u stanju da izdrži taj ritam, nikko mu to neće

Tomislav KETIG